

JIGAR SIRROZI (QURISHI) VA UNING DAVOLASH YO'NALISHLARI

Boymurodov Xo'jamurod

Alfraganus Universiteti Tibbiyot fakulteti Davolash yo'nalishi, 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17305317>

Annotatsiya: Ushbu maqolada jigar sirrozi — jigar to'qimasining chandiqlanishi natijasida rivojlanadigan surunkali kasallik sifatida yoritilgan. Maqolada kasallikning etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, tashxislash usullari hamda zamonaviy davolash yo'nalishlari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, bemorlarga tavsiya etiladigan parhez, dori vositalari va jigar transplantatsiyasi kabi zamonaviy yondashuvlar haqida ham so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Jigar sirrozi, gepatit, fibrozi, gepatoprotektor, transplantatsiya, parhez, jigar yetishmovchiligi, ascit, detoksikatsiya.

Kirish: Jigar — inson organizmidagi eng yirik va eng muhim ichki a'zo bo'lib, u moddalar almashinuvini boshqaradi, zaharli moddalarning neytrallanishini ta'minlaydi, oqsil, yog' va uglevod almashinuvida ishtirok etadi. Jigar kasalliklari orasida eng og'irlaridan biri bu jigar sirrozi, xalq orasida "jigar qurishi" deb ataladi. Jigar sirrozi — bu surunkali kasallik bo'lib, unda normal jigar hujayralari (gepatotsitlar) o'rnini chandiqli biriktiruvchi to'qima bosadi. Bu jarayon natijasida jigar o'zining fiziologik funksiyalarini bajara olmay qoladi. Kasallik yillar davomida asta-sekin rivojlanadi va oxirgi bosqichda hayot uchun xavfli asoratlar bilan kechadi. Tibbiyotda jigar sirrozining sabablari turlicha bo'lsa-da, eng ko'p uchraydiganlari — virusli gepatitlar (B, C, D), spirtli ichimliklar, yog'li jigar distrofiyasi, dori vositalarining toksik ta'siri va avtoimmun jarayonlardir. Ushbu maqolaning maqsadi — jigar sirrozining sabablari, rivojlanish mexanizmi, klinik ko'rinishlari va zamonaviy davolash usullarini ilmiy-nazariy asosda tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism: Jigar sirrozi tushunchasi va etiologiyasi ya'ni Jigar sirrozi (lotincha cirrhosis hepatis) — jigar parenximasining qaytarilmas darajada fibroz to'qima bilan almashtirilishi, nodullar (tugunlar) hosil bo'lishi va jigar strukturasining buzilishi bilan kechadigan kasallikdir.

Sirroznining kelib chiqish sabablari quyidagicha tasniflanadi:

-Virusli sabablarga ko'ra:

Gepatit B, C va D viruslari jigar hujayralarini uzoq muddatda zararlaydi. Surunkali yallig'lanish jarayoni fibrozga olib keladi.

-Toksik sabablarga ko'ra:

Spirtli ichimliklarni uzoq muddatli iste'mol qilish.

Dori vositalari (masalan, paratsetamol, izoniazid, metotreksat) toksik ta'siri.

-Metabolik sabablarga ko'ra:

Yog'li jigar distrofiyasi (non-alkogol steatohepatit).

Gemoxromatoz, Vilson-Konovalov kasalligi.

-Avtoimmun sabablarga ko'ra:

Organizmning immun tizimi jigar hujayralariga qarshi antitanalar ishlab chiqaradi.

-Boshqa sabablarga ko'ra:

Safro yo'llarining to'silishi (biliar sirroz).

Qon aylanish buzilishi (yurak yetishmovchiligi fonida).

Jigar sirrozining patogenezi quyidagicha kechadi.

1. Jigar hujayralari zararlanadi (virus, toksin, spirt ta'siri natijasida).

2. Zararlangan hujayralar o'rnini fibroblastlar egallab, chandiqli to'qima hosil qiladi.

3. Chandiqliq to'qima qon aylanishini buzadi, gepatotsitlarga kislorod va oziqa moddalarning yetkazilishini cheklaydi.

4. Natijada jigar strukturasi o'zgaradi, regeneratsion tugunlar hosil bo'ladi.

5. Bu jarayon jigar faoliyatining sekin-asta susayishiga, keyinchalik esa jigar yetishmovchiligiga olib keladi.

Kasallikning klinik ko'rinishlari asta-sekin boshlanib rivojlanadi. Jigar sirrozi uzoq vaqt davomida belgisiz kechishi mumkin. Ammo kasallik rivojlangani sari quyidagi alomatlar paydo bo'ladi: Erta bosqich belgilari: Holsizlik, charchash, ishtahaning pasayishi, ozish, ko'ngil aynishi, o'ng qovurg'a ostida og'riqli yoki bosim hissi. Keyingi bosqich belgilari: Teri va ko'z sklerasining sarg'ayishi, qon tomir "yulduzchalar" (telangiektaziyalar), qorin bo'shlig'ida suyuqlik to'planishi (ascit), oyoqlarda shish, qon ketish (burun, milk, ichak), qon ivish buzilishi va jigar ensefalopatiyasi — miya faoliyatining buzilishi, uyquchanlik, ong chalkashligi. Tashxislash usullari ham klinik ham taxlil javoblariga bog'liq xolda qo'yiladi. Jigar sirrozini aniqlashda laborator va instrumental tahlillar muhim o'rin tutadi: Umumiy qon tahlili — anemiya, trombositopeniya.

Biokimyoviy tahlil — bilirubin oshishi, ALAT, ASAT, qand, albumin pasayishi.

Koagulogramma — qon ivish ko'rsatkichlari pasaygan.

Virus markerlari — HBsAg, Anti-HCV.

Instrumental tekshiruvlar:

Ultratovush (UTT) — jigar kattalashgan, struktura notekis.

Fibroskan — jigar to'qimasining elastikligini baholaydi.

Biopsiya — eng ishonchli usul, gistologik tahlil orqali sirroz bosqichi aniqlanadi.

Jigar sirrozining turlari ham farqlanadi. Jigar sirrozi patomorfologik belgilariga ko'ra quyidagicha bo'linadi:

Mikronodulyar (mayda tugunli) — asosan spirtli ichimlik iste'mol qiluvchilarda.

Makronodulyar (katta tugunli) — virusli gepatitlardan keyin.

Aralash tip — har ikki tur belgilari mavjud.

Jigar sirrozining asoratlaridan Ascit — qorin bo'shlig'ida suyuqlik to'planishi.

Gepatik ensefalopatiya — jigar toksinlarni zararsizlantira olmasligi tufayli miya faoliyatining buzilishi. Qizilo'ngach varikoz tomirlari kengayishi — qon ketish xavfi yuqori. Gepatotsellyulyar karsinoma — jigar saratoni rivojlanishi.

Jigar sirrozining davolash yo'nalishlari quyidagicha. Jigar sirrozi butunlay davolab bo'lmaydi, ammo davolash maqsadi — kasallik rivojlanishini sekinlashtirish, alomatlarni yengillashtirish va hayot sifatini yaxshilashdir.

1. Etiologik davolash (sababi asosida)

Virusli gepatit bo'lsa — antivirus terapiya (sofosbuvir, entekavir, tenofovir).

Spirtli ichimlik sabab bo'lsa — to'liq abstinensiya (ichimlikni butunlay to'xtatish).

Dori ta'siri bo'lsa — zararli dorilarni to'xtatish.

Avtoimmun jarayon bo'lsa — gormonlar (prednizolon) bilan davolash.

2. Patogenetik davolash

Gepatoprotektorlar — Essentiale forte, Heptral, Ursosan.

Antioksidantlar — E vitamini, metionin.

Diuretiklar — ascitni kamaytirish uchun (spironolakton, furosemid).

Albumin infuziyalari — oqsil yetishmovchiligida.

Laktuloza — ensefalopatiya oldini olish uchun.

3. Parhez terapiyasi

Diet №5 (Pevzner bo'yicha):

Yog'li, qovurilgan, sho'r, achchiq ovqatlardan saqlanish.

Spirтли ichimliklar qat'iy man etiladi. Sabzavot, meva, suyuqlik, qotgan non, qaynatilgan go'sht, tvorog tavsiya etiladi. Tuz miqdori 2–3 g/kun. Kuniga 5–6 mahal oz-ozdan ovqatlanish tavsiya qilinadi.

Simptomatik davoda ya'ni qon ketish bo'lsa — aminokapron kislotasi, transfuzion davo. Ensefalopatiyada — protein cheklash, laktuloza, antibiotik (rifaksimn). Ascitda — paratsentez (suyuqlik chiqarish).

Radikal davoda esa jigar transplantatsiyasi — sirrozning so'nggi bosqichida yagona samarali usul. Donor jigarining bir qismi sog'lom odamlardan olinadi (yaqin qarindosh). Operatsiyadan so'ng bemorning yashash davomiyligi 10–20 yilgacha uzayadi.

Profilaktika uchun esa quyidagi amallar tavsiya qilinadi. Virusli gepatitga qarshi emlash (HBV vaksina). Spirтли ichimliklardan voz kechish. Sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollik. Dori vositalarini shifokor nazoratisiz qabul qilmaslik. Gepatit bilan og'rgan bemorlar bilan gigiyena qoidalariga rioya qilish.

Kasallik prognozi (umr davomiyligi). Jigar sirrozi qaytarilmas jarayon bo'lsa-da, davolash orqali umrni 5–20 yilgacha uzaytirish mumkin. Prognoz Child–Pugh shkalasi orqali baholanadi:

A daraja (kompensatsiyalangan) — 15 yilgacha.

B daraja — 5–10 yil.

C daraja (dekompensatsiya) — 1–3 yil.

To'g'ri davo, parhez va spirtni butunlay tashlash bilan hayot sifatini sezilarli yaxshilash mumkin.

Xulosa: Jigar sirrozi — og'ir, ammo nazorat qilinadigan surunkali kasallikdir. Unga olib keluvchi sabablar, ayniqsa virusli gepatit va spirтли ichimliklar, o'z vaqtida bartaraf etilsa, kasallikning rivojlanishini to'xtatish mumkin.

Zamonaviy tibbiyotda dori vositalari, gepatoprotektorlar, diyetoterapiya va transplantatsiya usullari orqali bemorlarning umrini uzaytirish imkoniyati katta.

Shu bois, har bir tibbiyot xodimi va talaba bu kasallikni erta aniqlash, to'g'ri parhez va davo yondashuvlarini bilishi muhimdir.

Sog'lom jigar — sog'lom hayot garovidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov A., "Ichki kasalliklar propedevtikasi", Toshkent, 2020.
2. Ismoilov I., "Gastroenterologiya asoslari", Toshkent tibbiyot akademiyasi, 2019
3. Qodirova N., "Tibbiy patologiya va klinik biokimyo", Toshkent, 2021.
4. G'aniyev Sh., "Jigar kasalliklari klinikasi va davosi", Toshkent, 2018.
5. WHO Guidelines: Cirrhosis management and liver transplantation, 2022.